

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ■ CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

TERMINFO

Kahdeksastoista vuosikerta • numero 3 • 1998

Rasvasanasto

Terminologina Euroopan komissiossa

Mitä kääntäjä odottaa sanakirjaltaan?

Oikeustietosanakirjan hakusanasto

TERMINFO

18. vuosikerta • numero 3 • 1998

Julkaisija: Tekniikan Sanastokeskus ry
Kustantaja: Oy EDITA Ab
Päätoimittaja: Olli Nykänen
Toimitussihteeri: Kaisa Kuhmonen
Toimittaja: Sirpa Suhonen (Summaries)
Toimitusneuvosto: Jukka Ihanus,
Kari Kaartama, Pertti Laine, Markku Lammi,
Olli Nykänen, Mikael Reuter, Seija Suonuuti,
Krista Varantola, Martti Virtanen
Painopaikka: Oy EDITA Ab, Helsinki 1998

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Oy EDITA Ab, Lehtitilaukset,
PL 800 (Hakuninmaantie 2), 00043 EDITA
tilaukset: puh. 9800-2599 (puhelu ilmainen)
osoitteenmuutokset: puh. (09) 566 0404,
telekopio (09) 566 0353

Tilausehto

Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle
vuodesta toiseen ilman eri uudistusta, kun-
nes tilaaja joko muuttaa tilauksen määrä-
aikaiseksi tai lopettaa sen. Tilauksen hinta on
vuoden alussa voimassa oleva hinta, joka on
painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää
ennen tilauskauden loppua joko puhelimitse
tai kirjeellä. Peruutus on tehtävä vähintään
kaksi viikkoa ennen tilausjakson alkamista.
Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan men-
nessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet
irtonumerohintaan sekä peruutuksen aiheut-
tammat kulut 30 mk.

Tilauhinnat Suomessa

Kestotilaus 180 mk (12 kk)
Vuositilaus 195 mk (12 kk)
Irtonumero 35 mk
Ilmestyy 4 kertaa vuodessa.

Irtonumeromyynti

EDITA-kirjakaupat Helsingissä:
Annankatu 44 ja Eteläesplanadi 4.
Muut EDITA-myyntipisteet:
Akateeminen Kirjakauppa (Lappeenranta,
Oulu, Tampere ja Vaasa),
Suomalainen Kirjakauppa (Joensuu, Jyväskylä,
Kuopio, Mikkeli ja Rovaniemi),
Turun Kansallinen Kirjakauppa.

Tilajarekisterin tietoja voidaan käyttää suora-
markkinoinnissa.

ISSN 0358-7517

SISÄLLYS

Rasvasanasto	3
<i>Anne Hautala</i>	
Terminologina Euroopan komissiossa	10
<i>Olli Nykänen</i>	
Mitä kääntäjä odottaa sanakirjaltaan?	14
<i>Krista Varantola</i>	
Oikeustietosanakirjan hakusanasto	17
<i>Heikki E. S. Mattila</i>	
Wüster-palkinto Christer Laurénille	19
<i>Kaisa Kuhmonen</i>	
Kirjallisuutta	20
Termiharava	24
Summaries	25

Lukijapalautetta voi lähettää Tekniikan Sanastokeskukseen (osoite takakannessa) tai sähköpostitse osoitteeseen terminfo@tsk.fi.

Terminfo Internetissä: <http://www.tsk.fi/ti>

- sisällysluettelot (v:sta 1996)
- artikkelien englanninkieliset tiivistelmät
- luettelo minisanastoista
- valittuja artikkeleita kokonaisuudessaan.

Painotuote

 Aikakauslehtien liiton jäsenlehti

Rasvasanasto

Anne Hautala

Filosofian ylioppilas Anne Hautala Tampereen yliopistosta oli kesällä 1998 Tekniikan Sanastokeskuksessa harjoittelijana. Harjoittelunsa aikana hän laati minisanaston ravintorasvoista. Sanastotyötä ohjasi terminologi, elintarviketieteiden maisteri Lena Jolkkonen.

Minisanaston laatiminen ravintorasvoista tuntui aluksi helpolta tehtävältä – sopivasta materiaalistahan vaikutti olevan suorastaan ylitarjontaa, ainakin kun vilkaisi aikakauslehtien otsikoita. Ravintorasvoista annettava tieto ei kuitenkaan ole aina kovin selkeää ja informatiivista. Ainakin itselleni tuli sanastoa laatiessani yllätyksenä se, että rasvoja on pakko syödä, jotta elimistö saisi välttämättömiä rasvahappoja ja rasvaliukoisia A-,D-,E- ja K-vitamiineja. Ratkaisevaa on se, millaisia rasvoja syömme.

Näkyvää rasvaa ja piilorasvaa

Työhön ryhdyttyäni huomasin pian, että rasvat eivät järjestykään oikeille paikoilleen niin liukkaasti kuin olin luullut. Erityisen hankalaksi osoittautui eron tekeminen *ravintorasvan* ja *piilorasvan* välille. *Ravintorasva* oli koko työn oleellisin termi, mutta niin vaikeasti määriteltävä. Päänvaivaa aiheuttivat eri lähteistä saadut epämääräiset ja ristiriitaiset tiedot.

Ravintorasvasta käytetään usein synonyymiä *näkyvä rasva*. Todellisuudessa näiden näennäisesti synonyymisten termien taakse piiloutuu kuitenkin kaksi eri käsitettä. *Ravintorasvat* ja *näkyvät rasvat* viittaavat samoihin tarkoitteisiin –

voihin, margariineihin, kasviöljyihin – mutta näkökulma niissä on eri. *Ravintorasva* onkin tässä sanastossa määritelty tuotenäkökulmasta, *näkyvä rasva* ravitsemuksellisesta.

Rajanveto *näkyvän rasvan* ja *piilorasvan* välillä ei ole aivan itsestään selvä. *Näkyvä rasva* on terminä kuvaava: sillä tarkoitetaan rasvoja, joita levitetään leivälle tai käytetään ruoanlaittoon ja leivontaan. *Piilorasva* puolestaan on elintarvikkeiden luonnostaan sisältämää rasvaa. Tähän asti kaikki on selvää, mutta millaista rasvaa sisältää esimerkiksi minun leipomani piirakka? Tiedänhän lisänneeni siihen 100 g margariinia, mutta piirakkaa syövät vieraani eivät sitä tiedä eikä rasva näy valmiissa piirakassa. Tässä tapauksessa ratkaisevaa onkin se, kuka rasvan on ravintoon lisännyt. Ruoan valmistaja tietää, mitä rasvaa ja kuinka paljon hän on ruokaan laittanut, ja siksi ruoan sisältämä rasva on hänelle *näkyvää rasvaa*. *Piilorasvaa* taas syödään huomaamatta. Toisin sanoen minun leipomani piirakka sisältää minulle *näkyvää rasvaa* ja muille *piilorasvaa*, koska he eivät tiedä piirakan sisältämän rasvan tarkkaa määrää ja laatua.

Levitteitä joka lähtöön

Elintarvikemyymälöissä on nykyään tarjolla laaja valikoima erilaisia levitteitä. Euroopan unionin neuvoston rasva-asetus antaa selkeät ohjeet nimikeviidakosta selviytymiseen. *Ravintorasvojen* luokittelun perustana on rasvan sisältämä maitorasva. *Margariinit* saavat sisältää alle 3 % maitorasvaa, *rasvaseokset* 10–80 % ja *maitorasvat* ainoastaan maitorasvaa.

Toinen luokitteluperusta on tuotteen kokonaisrasvapitoisuus, eli *margariinit* saavat sisältää 80, 60 tai 40 % rasvaa. Kaikkia näiden rasvapitoisuuksien väliin jääviä "margariineja" nimitetään *rasvalevitteiksi* tai *kasvirasvalevitteiksi*, mikäli ne eivät sisällä eläinrasvaa. Myös *rasvaseokset* voivat sisältää 80, 60 tai 40 % rasvaa, ja näiden pitoisuuksien väliin jääviä seoksia kutsutaan *rasvaseoslevitteiksi*. *Maitorasvoja* puolestaan ovat voi 80, voi 60 ja voi 40 sekä näiden rasvapitoisuuksien väliin jäävät *maitorasvalevitteet*.

Jos ravintorasvojen nimikeviidakko on tiheä Suomessa, niin Saksassa se on lähes läpäisemätön. Siellä pätevät tietysti myös rasva-asetuksen mukaiset nimikkeet, mutta lisäksi margariineista voidaan erotella *Haushaltsmargarine*, joka tehdään eläin- tai kasvirasvoista tai näiden sekoituksesta, *Pflanzenmargarine*, joka sisältää vähintään 97 % kasviöljyä ja kiinteää kasvirasvaa, sekä esimerkiksi *Sonnenblumenmargarine*, jossa koko rasvaosa on auringonkukasta peräisin.

Hyvät ja pahat rasvat

Rasvan laadun ollessa kyseessä kaikki ovat kuulleet puhuttavan *tyydyttymättömistä* ja *tyydyttyneistä rasvoista*. Paitsi että sanoja lausussa menee kieli solmuun, niin "hyvien" ja "pahojen" rasvojen erottaminen toisistaan on vaikeaa. Siksi onkin alettu puhua *pehmeistä* ja *kovista rasvoista*. Yleisesti voidaan sanoa, että *pehmeät rasvat* ovat *tyydyttymättömiä* ja ruokavaliossa suositeltavia, kun taas *kovat rasvat* ovat *tyydyttyneitä rasvoja*, joita tulisi välttää. Poikkeuksen näistä tekevät niin sanotut *trans-rasvahapot*, joiden vaikutus terveydelle on vielä kiisteltä. *Trans-rasvahappoja* syntyy märehitijöiden pötsissä sekä kasviöljyä kovetettaessa, esimerkiksi margariinin valmistuksen yhteydessä. Nämä *rasvahapot* ovat edelleen *tyydyttymättömiä*, mutta ne

kohottavat veren kolesteroliarvoja siinä missä kovatkin rasvat.

1

rasva

sv fett *n*
en fat
de Fett *n*

vettä kevyempi ja siihen liukenematon orgaaninen yhdiste, joka koostuu glyserolista ja *rasvahapoista*

Ravinnon sisältämä rasva on välttämätöntä rasvaliukoisten A-, D-, E- ja K-vitamiinien imeytymiselle kehoon. Rasva on myös tärkein rasvaliukoisten vitamiinien lähde.

2

eläinrasva

sv animaliskt fett *n*
en animal fat
de tierisches Fett *n*

eläinkunnasta peräisin oleva rasva

Eläinrasvassa on yleensä runsaasti *tyydyttyneitä rasvahappoja*, poikkeuksena kanan- ja kalanrasva. Tyydyttynyt eläinrasva sisältää *kolesterolia*.

3

kasvirasva (1)

mieluummin kuin: kasvirasva
sv vegetabiliskt fett *n*
en vegetable fat
de Pflanzenfett *n*; pflanzliches Fett *n*

kasveista peräisin oleva rasva

4

ihra

sv < ister *n*; < flott *n*
en < pork fat
de < Schweinefett *n*

eläinrasva, jota saadaan sian vatsaontelon seinämästä

5

tali

sv talg *n*
en suet; ~tallow
de Talg *m*

eläinrasva, jota saadaan naudun ja lampaan kudosrasvasta

6

maitorasva

sv mjölkfett *n*
en milk fat
de Milchfett *n*

eläinrasva, jota saadaan maidosta

7

kasviöljy

mieluummin kuin: kasvisöljy
sv växtolja; vegetabilisk olja
en vegetable oil
de Pflanzenöl *n*; pflanzliches Öl *n*

rasva, joka on huoneenlämpötilassa neste-
mäistä ja jota saadaan öljykasvien siemenistä
ja hedelmistä

Kasviöljyä voidaan kovettaa, jolloin siitä tulee
kiinteää. Kasviöljyt sisältävät yleensä runsaasti
tyydyttymättömiä rasvahappoja. Ne eivät
sisällä *kolesterolia*. Tavallisimpia Suomessa
käytettäviä kasviöljyjä ovat *rypsi-*, *auringon-*
kukka- ja *oliiviöljy*.

8

rypsiöljy

sv rybsolja
en rapeseed oil; rape oil
de Rüböl *n*; Rapsöl *n*; Rübsenöl *n*

Ks. kasviöljy.

Suomessa rypsiöljyksi nimitetään sekä rypsi-
että rapsista saatavaa öljyä. Pohjois-Amerikas-
sa rypsiöljystä käytetään usein sen tuotemer-
kin nimeä **canola oil**.

9

auringonkukkaöljy

sv solrosolja
en sunflower seed oil
de Sonnenblumenöl *n*

Ks. kasviöljy.

10

oliiviöljy

sv olivolja
en olive oil
de Olivenöl *n*

Ks. kasviöljy.

11

kiinteä kasvirasva; kasvirasva (2)

sv fast vegetabiliskt fett *n*; vegetabiliskt fett
en solid vegetable fat
de festes Pflanzenfett *n*

rasva, joka on huoneenlämpötilassa kiinteää

12

kookosrasva

sv kokosfett *n*
en coconut fat
de Kokosfett *n*

kiinteä kasvirasva, jota saadaan kookospal-
mun hedelmän siemenvalkuaisesta

Elintarviketeollisuuden käyttämää kuivattua
kookospähkinän siemenvalkuaista kutsutaan
kopraksi. Kopraa käytetään margariini-
makeis- ja leipomoteollisuudessa. Kookosras-
van sulamispiste on alhainen, noin 25°C.
Nestemäisestä muodosta käytetään nimitystä
kookosöljy (sv: **kokosolja**, en: **coconut oil**,
de: **Kokosöl**)

13

ravintorasva

sv matfett *n*
en food fat
de Speisefett *n*; Nahrungsfett *n*

kasvirasvoista (1) ja/tai *eläinrasvoista* valmis-
tettava elintarvike

Ravintorasvoja käytetään ruoanlaitossa tai
levitteinä. Niitä ovat esim. *voi*, *margariini* ja
kasviöljy. Usein ravintorasvan synonyyminä
käytetään *näkyvää rasvaa*.

14

näkyvä rasva

sv synligt fett *n*

en ~added fat

de sichtbares Fett *n*

käyttäjän itsensä ruokaan lisäämä *rasva*

Suomalaisen ruokavaliossa n. 1/3 rasvansaannista tulee näkyvistä rasvoista. Usein näkyvien rasvojen synonyyminä käytetään *ravintorasvaa*.

Näkyvien ja *piilorasvojen* välinen rajanveto voi olla hankalaa. Monien ruokien, kuten einesten ja leivonnaisten, valmistukseen käytetään *rasvaa*. Tuotteiden valmistajan kannalta nämä rasvat ovat näkyviä, koska valmistaja voi valita niiden määrän ja laadun. Myös kulutus-tilastoissa nämä lasketaan näkyviksi rasvoiksi. Kuluttajan kannalta nämä ovat *piilorasvoja*, koska hän ei itse ole niitä lisännyt.

15

piilorasva

sv dolt fett *n*; osynligt fett *n*

en hidden fat

de verstecktes Fett *n*

ruoassa valmiina oleva *rasva*

Ruoassa valmiina olevalla *rasvalla* tarkoitetaan joko elintarvikkeessa luonnostaan olevaa rasvaa tai valmistusvaiheessa ruokaan lisättyä *ravintorasvaa*. Suomalaisen ruokavalion rasvasta n. 2/3 on piilorasvaa, josta merkittävin osa saadaan rasvaisimmista maitolaaduista, maitovalmisteista, rasvaisesta lihasta ja lihavalmisteista. Piilorasvan määrää ja laatua ei näe suoraan ruoasta.

16

voi

sv smör *n*

en butter

de Butter *f*

ravintorasva, jonka rasva on vain *maitorasvaa*

EU:n rasva-asetuksen mukaan voin rasvapitoisuus voi olla 80 %, 60 % tai 40 %. Näistä rasvapitoisuuksista poikkeavia tuotteita kutsutaan **maitorasvaväitteiksi** (sv: **smörfettsprodukt**, en: **dairy spread**, de: **Milchstreichfett**).

17

rasvaseos

sv matfettblandning

en blend

de Mischfett *n*

ravintorasva, joka sisältää *kasviöljyjen* ja *kiinteiden kasvirasvojen* lisäksi 10–80 % *maitorasvaa*

EU:n rasva-asetuksen mukaan rasvaseoksen rasvapitoisuus voi olla 80 %, 60 % tai 40 %. Näistä rasvapitoisuuksista poikkeavia tuotteita kutsutaan **rasvaseosväitteiksi** (sv: **matfettblandning**, en: **blended spread**, de: **Mischstreichfett**).

18

margariini

sv margarin *n*

en margarine; ~shortening

de Margarine *f*

ravintorasva, joka sisältää *kasviöljyjen* ja *kiinteiden kasvirasvojen* lisäksi korkeintaan 3 % *maitorasvaa*

EU:n rasva-asetuksen mukaan margariinin rasvapitoisuus voi olla 80 %, 60 % tai 40 %. 40-prosenttista margariinia kutsutaan myös **minariiniksi** (sv: **minarin**; **lättmargarin**, de: **Halbfettmargarine**). Näistä poikkeavia tuotteita kutsutaan **rasvaväitteiksi** (sv: **matfett**, en: **fat spread**, de: **Streichfett**).

19

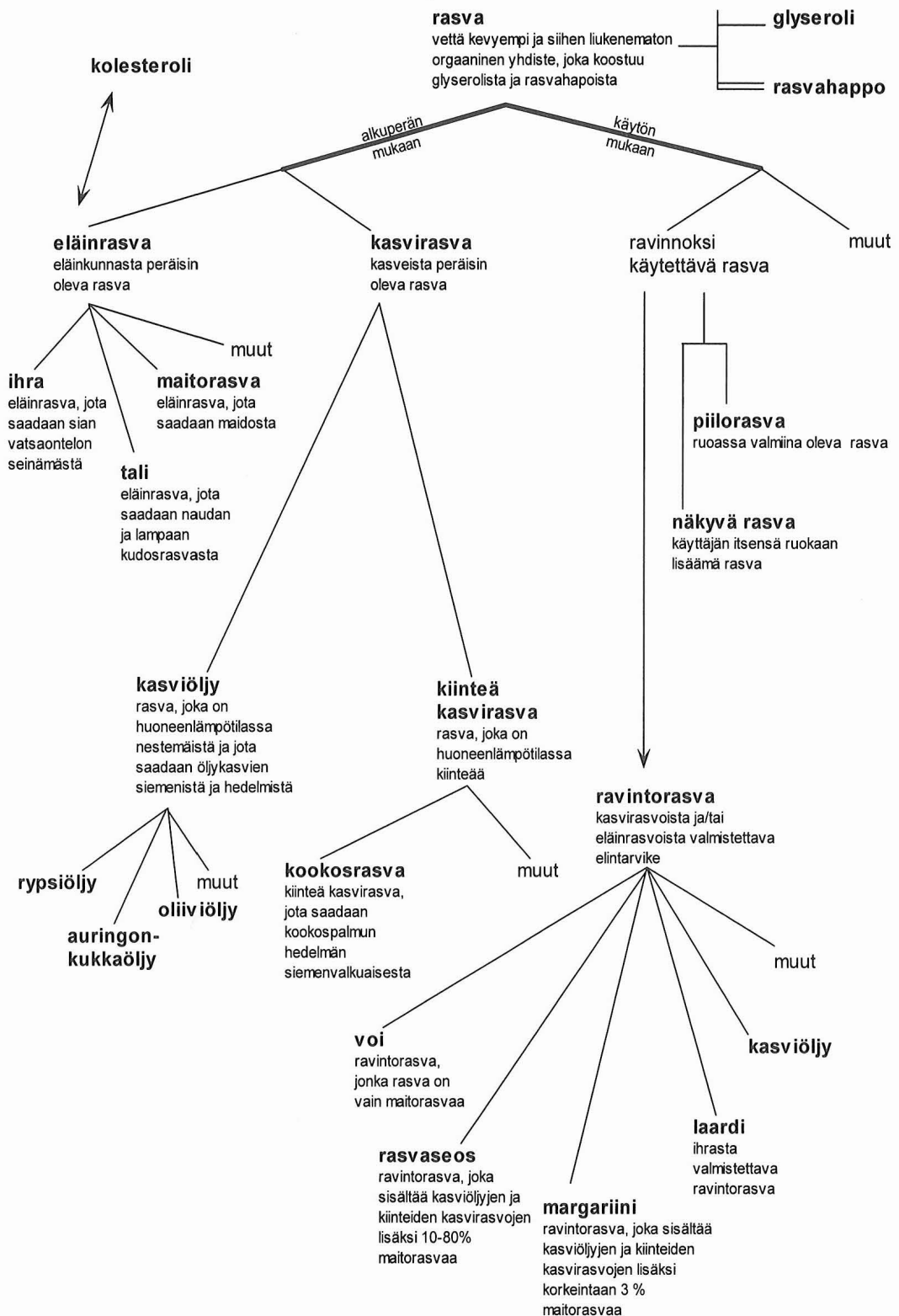
laardi

sv < ister (smält) *n*; < flott

en lard

de Schweineschmalz *n*; < Schmalz *n*

ihrasta valmistettava *ravintorasva*

20

kolesteroli

sv kolesterol *n*
en cholesterol
de Cholesterin *n*

Kolesteroli on elimistölle välttämätön *rasvan* kaltainen aine, jota maksa pystyy valmistamaan tarvittavan määrän. Kolesteroli jaetaan ns. hyvään (HDL = High Density Lipoprotein) ja pahaan (LDL = Low Density Lipoprotein) kolesteroliin. Ravinnon tyydyttyneet rasvat voivat nostaa veren LDL-kolesterolipitoisuuden liian korkealle. Veren suurentuneen kolesterolipitoisuuden tiedetään olevan yhteydessä valtimoiden kovettumiseen, sappikivien muodostumiseen sekä elimistön häiriintyneeseen sokeriaineenvaihduntaan.

21

rasvahappo

sv fettsyra
en fatty acid
de Fettsäure *f*

rasvan sisältämä happo, joka on rakentunut hiiliatomeista ja niihin sitoutuneista vety- ja happiatomeista

Kaikissa rasvoissa on sekä tyydyttyneitä että tyydyttymättömiä *rasvahappoja*, mutta erilaisissa suhteissa.

22

tyydyttynyt rasvahappo

sv mättad fettsyra
en saturated fatty acid
de gesättigte Fettsäure *f*

rasvahappo, jossa ei ole yhtään hiiliatomien välistä kaksoissidosta

Runsaasti tyydyttyneitä *rasvahappoja* sisältävät *rasvat* ovat kiinteitä huoneenlämpötilassa. Niitä kutsutaan myös koviksi *rasvoiksi*. Kovia *rasvoja* ovat esim. *voi*, *laardi*, *tali* ja *kookosrasva*.

23

tyydyttymätön rasvahappo

sv omättad fettsyra
en unsaturated fatty acid
de ungesättigte Fettsäure *f*

rasvahappo, jossa on hiiliatomien välisiä kaksoissidoksia

Runsaasti tyydyttymättömiä *rasvahappoja* sisältäviä *rasvoja* kutsutaan myös pehmeiksi *rasvoiksi*. Pehmeitä *rasvoja* ovat *kasviöljyt*, paljon kasviöljyä sisältävät *margariinit* sekä kanan ja kalan *rasva*. Ne alentavat veren kolesterolipitoisuutta ja verenpainetta sekä parantavat elimistön sokeriaineenvaihduntaa.

24

kertatyydyttymätön rasvahappo; yksinkertaisesti tyydyttymätön rasvahappo; monotyydyttymätön rasvahappo; monoeneeni

sv enkelomättad fettsyra
en monounsaturated fatty acid
de einfach ungesättigte Fettsäure *f*;
Monoenfettsäure *f*

tyydyttymätön rasvahappo, jossa on vain yksi kaksoissidos

Kertatyydyttymättömiä *rasvahappoja* on erityisen runsaasti *oliivi-* ja *rypsiöljyssä*.

25

monityydyttymätön rasvahappo; polytyydyttymätön rasvahappo; polyeneeni

sv fleromättad fettsyra
en polyunsaturated fatty acid
de mehrfach ungesättigte Fettsäure *f*;
Polyenfettsäure *f*

tyydyttymätön rasvahappo, jossa on useita kaksoissidoksia

Linoli- ja alfa-linoleenihappo ovat välttämättömiä monityydyttymättömiä *rasvahappoja*, joita elimistö ei pysty itse tuottamaan. Niitä on eniten *auringonkukka-* ja *soijaöljyssä*.

cis-rasvahappo

sv cis-fettsyra
 en cis-fatty acid
 de cis-Fettsäure f

tyydyttymätön rasvahappo, jossa kaksoissidoksiin liittyneet vetyatomit sijaitsevat hiiliketjun samalla puolella

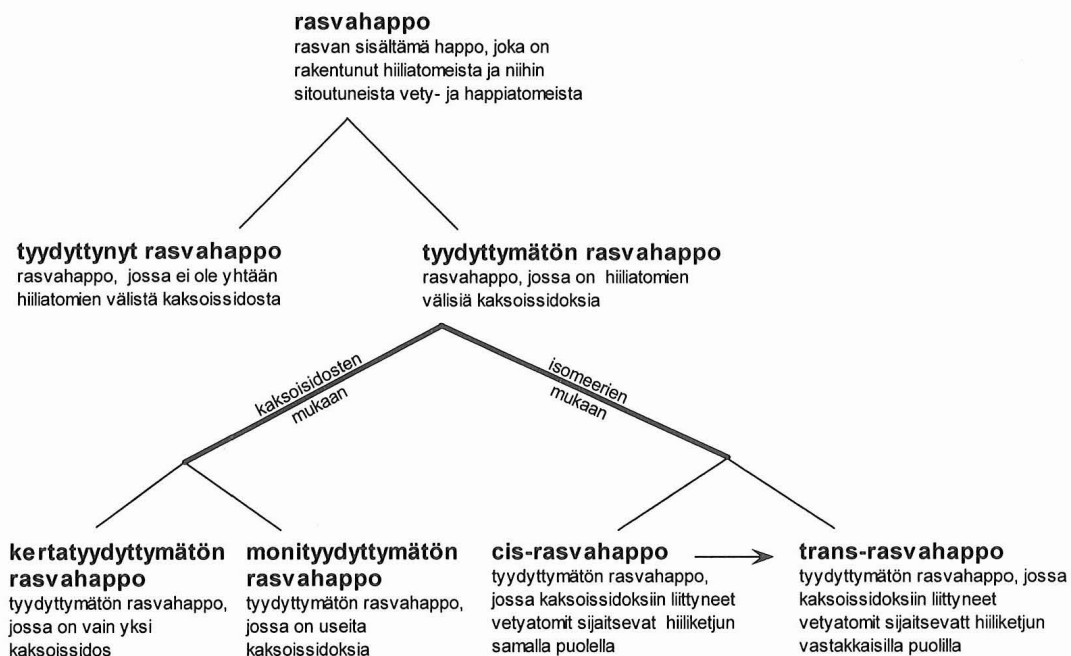
Luonnossa esiintyvät *kasvirasvat (1)* ovat yleensä pääasiassa cis-muodossa.

trans-rasvahappo

sv trans-fettsyra
 en trans-fatty acid
 de trans-Fettsäure f

tyydyttymätön rasvahappo, jossa kaksoissidoksiin liittyneet vetyatomit sijaitsevat hiiliketjun vastakkaisilla puolilla

Trans-rasvahappoja syntyy kovettamalla osittain cis-muotoisia rasvahappoja. Trans-rasvahappoja on esim. *margariinissa*, *naudan-* ja *lampaanrasvassa* sekä *maitorasvassa*. Trans-rasvahapot luetaan koviin rasvoihin, koska ne nostavat veren LDL-kolesterolin määrää.

Terminologina Euroopan komissiossa

Olli Nykänen

Euroopan komission terminologia ja kielituki -yksikkö tekee määrätietoista työtä auttaakseen EU:n kääntäjiä ja muita virallisten kielten "suurkuluttajia" kieliongelmissa. Terminfo haastatteli kesällä toista yksikön suomalais-terminologeista, Luxemburgissa työskentelevää Kimmo Rossia.

Kertoisitko aluksi, mitä komission terminologia ja kielituki -yksikkö oikeastaan tekee?

Lyhyesti sanottuna tehtävämme on tarjota kielellistä apua EU:n virallisilla kielillä. Asiakkaitamme ovat pääasiassa EU:n toimielimet, etenkin komissio ja sen kääntäjät, mutta palvelemme parhaan kykymme mukaan muitakin, jotka tarvitsevat apua Euroopan unionia sivuavissa kieli- ja termikysymyksissä. Oikeakielisyyssasiat ja toimielinten välinen kielipoliittinen työ eivät kuitenkaan kuulu meille vaan kieli-koordinaattoreille.

Terminologiayksikkö jakautuu Help Desk -jaokseen ja termipankkijaokseen. Kumpikin on edustettuna sekä Brysselissä että Luxemburgissa. Periaatteessa kummassakin jaoksessa ja toimipaikassa on terminologi jokaista virallista kieltä kohti, mutta osa terminologeista hoitaa molempien jaosten tehtäviä, joten meitä on hieman vähemmän kuin laskutoimitus 2 x 2 x 11 antaisi tulokseksi.

Termipankkijaoksessa työtehtävät on jaettu sekä kielen että aihealueen perusteella. Kukin terminologi vastaa siten oman äidinkieltensä osuudesta ja omaa aihealuettaan (esim. tietotekniikkaa) käsittelevästä aineistosta. Tällä tavoin

jokainen vastuhenkilö näkee termipankin ikään kuin kahden toisiinsa nähden kohtisuoran leikkauksen kautta.

Mitkä ovat tärkeimmät omista työtehtävistäsi?

Koska kuulun Luxemburgissa sekä termipankki- että Help Desk -jaokseen, tehtäväni ovat varsin moninaiset. Help Desk -tehtävät ovat termien, ilmaisujen ja käännösvastineiden hakua — eräänlaisia salapoliisintyötä. Termipankkityö puolestaan on pitkäjänteisempää ja järjestelmällisempää sanastoresurssien kartuttamista. Tämän tehtäväkentän näkyvin ilmentymä on Eurodicautom-termipankki. Lisäksi olen mukana EU:n lainsäädäntötietokannan Celexin sekä komission oman asiakirjanhallintajärjestelmän SdtVistan kehitystyöryhmissä.

Kaiken kaikkiaan työtehtäväni ovat hyvin monipuoliset ja vaihtelevat, eikä "tavallista" työpäivää taida ollakaan.

Sinulta ja kollegoiltasi vaaditaan arvaustenkin melkoista kielitaitoa?

Terminologilta vaaditaan täällä käytännössä kaikkien EU:n työkielten (ranskan, englannin, saksan) sekä etenkin mahdollisimman hyvää oman äidinkielen hallintaa. Kaikesta muustakin kielitaidosta on arvaamattoman paljon hyötyä EU-termityössä, joka on luonteeltaan pitkälti vertailevaa.

Yksikkömme pääasialliset työkielet ovat ranska ja englanti. Ulkopuolisiin asiakkaisiin ja kansallisiin asiantuntijoihin pidän yhteyttä tietysti suomeksi. Lisäksi pyrin puhumaan kunkin työtoverin kans-

sa tämän äidinkieltä, jos satun sitä osamaan. Olenkin saanut yllättävän paljon arvokasta harjoitusta ruotsin kielessä, sillä olen ruotsalaisen terminologitoverini kanssa tietyllä lailla "samassa veneessä": moni sanastohanke etenee samanaikaisesti suomeksi ja ruotsiksi — siitä yksinkertaisesta syystä, että maamme liittyivät Euroopan unioniin samanaikaisesti.

Terminologin haasteet EU:ssa

Mikä sai sinut kiinnostumaan työstä Euroopan komissiossa?

Eräänlainen seikkailunhalu: kiinnostus uusia kieliä, kulttuureita ja työtapoja kohtaan. Suomessa ollessani olin työskennellyt hyvin "teknokraattisessa" ympäristössä; hyppääminen poliittiseen toimintaympäristöön merkitsi suurta muutosta ja sopeutumisvaikeuksiakin, mutta myös suurta seikkailua.

Pyritykö komissioon nimenomaan terminologiksi?

Päädyin nykyiseen tehtävääni tavallaan vaiheittain. Tulin komission palvelukseen helmikuussa 1994, siis jo ennen Suomen EU-jäsenyyttä. Komissio oli perustanut edustuston Helsinkiin ja otti määräaikaan työsuhteeseen EU-lainsäädännön suomennosten tarkastajia. Minut otettiin — kai teknisen taustani vuoksi — jonkinlaiseksi tarkastusryhmän "insinööriksi". Keväällä 1995 siirryin hakumenettelyn läpäisytyni Luxemburgiin, aluksi suomalaiseen käännösyksikköön. Vuoden 1996 alussa sain siirron terminologiayksikköön.

Mikä merkitys koulutuksellasi ja aiemalla työkokemuksellasi oli työhönoton ja sittemmin työnteon kannalta?

Olen valmistunut Teknillisen korkeakoulun teknillisen fysiikan osastolta diplomi-insinööriksi. Minusta ei kuitenkaan ollut

fyysikoksi, vaan valitsin pääaineikseni tietotekniikan ja kansainvälisen talouden. Kielet olivat viedä minut mukanaan jo opiskeluaikana, joten valmistuttuani minun oli vaikea päättää, ryhtyisinkö "oikeaksi" insinööriksi vai keskittyisinkö kieliin. Tätä päätöstä ei sitten oikeastaan tarvinnutkaan tehdä, sillä kahdeksan vuoden ajan tein töitä teknisten käännösten ja ohjelmistojen lokalisoinnin alalla — siis eräänlaista kielellistä insinöörintyötä ("language engineering"). Täytyy myöntää, että tämä tausta on jättänyt jälkensä ja tuonut ongelmien ratkaisuun käytännönläheisen ja ehkä hieman teknokraattisenkin otteen. Filosofiset pohdinnat ovat jääneet termiasioissa vähemmälle. Sen sijaan (kieli)poliittista punnintaa olen joutunut opettelemaan.

Terminologin työ on sisällöltään niin laaja-alaista, että parhaan lähtökohdan antaa synnynäinen uteliaisuus ja kiinnostus kaikkea inhimillistä toimintaa kohtaan. En usko, että näin laaja-alaista tehtäväkenttää voitaisiin hoitaa esimerkiksi siten, että yritettäisiin haalia yhteen eri alojen asiantuntijoita, jotka sitten käsittelevät kukin oman alansa kysymyksiä. Tällainen toimintamalli olisi liian raskas ja joustamaton, eikä välttämättä edes tuottaisi kielellisesti parasta tulosta.

Komissio on ilmeisesti aika haastava työympäristö?

Alussa olin oikeastaan yllättynyt siitä, miten pitkällä komissiossa oltiin kääntämisen ja termityön tietoteknisten välineiden kehittämisessä ja käyttöönotossa. Vaikka poliittiset ja oikeudelliset realiteetit määräävät komission toiminnan päälinjat, käytännön työmenetelmiä voidaan kehittää melko vapaasti.

Yksi avainkysymyksistä on se, miten pystytään hyödyntämään tietotekniikan tarjoamat mahdollisuudet monisyisessä organisaatioverkostossa, jossa tuotetaan tekstiä miljoonia sivuja vuodessa 11 kie-

lellä. Sekä kielitieteellisestä että teknisestä näkökulmasta EU:n toimielimet muodostavat ainutlaatuisen "laboratorion", jossa erilaisia tietoteknisiä ratkaisuja voidaan kokeilla ja kehittää.

Tilanteen hallinnan kannalta on tärkeää omaksua myös asiakirjojen, tekstien ja termien "elinkaariajattelu". Esimerkiksi jokainen Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä julkaistu lopullinen ja velvoittava säädös on syntynyt pitkän kehityskaaren tuloksena. Matkan varrella on eri toimielimissä, jäsenvaltioiden viranomaisissa ja jopa konsulttiyrityksissä tuotettu muistioita, luonnoksia, ehdotuksia ja lausuntoja, jotka kaikki tavalla tai toisella liittyvät tuon julkaistun säädöksen syntymiseen ja sisältöön. Julkaisemisensa jälkeenkin säädös jatkaa "elämäänsä": siihen tehdään muutoksia, sitä sovelletaan ja siihen viitataan tuomioistuimissa — kunnes se ehkä jonakin päivänä kumotaan. Suurena haasteena on luoda asiakirjanhallintajärjestelmä, jossa tietotekniikan keinoin voidaan helposti ja aukottomasti seurata oman tietokoneen ruudusta minkä tahansa säädöksen tai muun tekstin syntyhistoriaa kaikilla 11 kielellä. Tähän järjestelmään pitäisi liittää myös tietokoneavusteiset kääntämistoiminnot, terminhakumahdollisuudet ja malliasiakirjat. Näin saavutetaan kaksi merkittävää etua: kääntämisen ja kirjoittamisen tuottavuus paranee ja kielellinen ulkoasu yhdenmukaistuu.

Monikulttuurinen työympäristö

Aiheuttaako ihmisten erilainen kulttuuri- ja kielitausta ongelmia?

Organisaatiossa, jossa puhutaan 11 eri kieltä, ei tietenkään voida lainkaan työkennellä, ellei sovita yhteisestä työkielestä. Useimmissa EU:n toimielimissä ranska ja englanti ovat muodostuneet työkieliksi, joita jokaisen virkamiehen on käytännös-

sä syytä osata — se on ainakin uralla etenemisen edellytys. Monikielisyys ja monikulttuurisuus tulevat kuitenkin päivittäin hyvin selvästi esiin. Itse asiassa työskentely tällaisessa organisaatiossa on jatkuvaa opettelua: muiden jäsenvaltioiden hallintokulttuuri, poliittiset ja taloudelliset olot, historia ja kansanluonne hahmottuvat vähä vähältä. Ja koska kieli on vain heijastumaa näistä tekijöistä, kieltäkään ei voi oppia käsittelemään, ellei ymmärrä kulttuuria, jolle se perustuu.

Miten monikulttuurinen ympäristö on muuten vaikuttanut elämääsi?

Monikulttuurisuus on todella oikea sana kuvaamaan sekä Luxemburgia asuinpaikkana että komissiota työpaikkana. Siitä on ainakin se etu, että sopeutuminen tällaiseen kansallisuuksien sulatusuuniin on helppoa. Esimerkiksi suomalaista ei kohdella mitenkään erityisellä tavalla kaupungissa, jonka asukkaista puolet on ulkomaalaisia ja johon tuhannet naapurimaiden asukkaat tulevat rajan yli päivittäin töihin. Jopa palveluammateissa on niin paljon ulkomaalaisia, että maan omilla kansalaisilla on joskus vaikea saada palvelua omalla letzeburgin kielellään, joka sentään on yksi maan kolmesta virallisesta kielestä.

Monikulttuurisuus antaa siis ainakin liikkumatilaa: saa vapaasti olla suomalainen ja viedä lapsensa sateellakin leikki-puistoon kurahaalareissa ilman, että sitä kukaan enää liiemmin ihmettelisi — enintään joku ohikulkija saattaa toiselle kuis-kia, että nuo ovat nyt niitä suomalaisia...

Muuten suomalaisten elämä, myös vapaa-ajan vietto, on täällä varsin samanlaista kuin kotimaassakin: urheilua, saunomista, luonnossa patikointia ja suomalaisen kirjallisuuden sekä sanomalehtien lukemista. Vielä kun joku alkaisi järjestää lauantai-iltaisin kunnan lavatansseja!

Suomea Eurodicautomiin

Komissio on viime vuosina nähnyt aika paljon vaivaa EU:n uusimpien kielten, suomen ja ruotsin, vuoksi. Joko muiden kielten etumatka on kiritty umpeen?

Suomen kielen asema EU:ssa on tasaisesti vahvistunut kuluneen reilun kolmen vuoden aikana. Termipankkien ja tietokantojen kattavuuden suhteen olemme nyt ehkä saavuttaneet puolitien. Jos tahti jatkuu samana, suomen kieleen liittyvät tavoitteet saavutetaan hyvinkin ennen uusien jäsenvaltioiden mukaantuloa. On kuitenkin tärkeää jatkaa ponnisteluja suomenkielisten palvelujen täydentämiseksi, sillä EU:ssa on meneillään niin paljon muutoksia, että pienen ja syrjäisen jäsenvaltion kielen aseman vahvistaminen saattaa joskus painua taka-alalle.

Ketkä hyötyvät eniten Eurodicautomiin kootusta suomenkielisestä termistöstä?

Ensinnäkin Eurodicautom on yleinen termipankki siinä mielessä, ettei sen sisältö rajoitu EU-termistöön, vaan siihen on dokumentoitu termien esiintymiä mahdollisimman laivealti, eri aloilta ja eri puolilta maailmaa. Kokenut käyttäjä saa Eurodicautomista paljon tietoa siitä, miten jotakin käsitettä tai ilmaisua on käytetty eri yhteyksissä. Toisaalta täsmällistä ja yksiselitteistä ohjetta hakeva aloitteleva kääntäjä voi joutua hämmentävään tilanteeseen saadessaan 18 vastinetta hakemalleen termille. Moninaisuus on siis paitsi Eurodicautomin ansio, mutta eräällä tavalla myös sen heikkous.

Toiseksi Eurodicautom on monikielinen termipankki, eli tavoitteena on esittää termin vastineet mahdollisimman monella EU-kielellä. Puuttuvia vastineita täydennetään jatkuvasti. Usein kuulee todettavan, että Eurodicautomin kattavuus suomen kielen osalta on harvanlainen. Tämä tietysti johtuu suurelta osin

siitä, että termitietueita on kaikkiaan noin 1,2 miljoonaa. Suomenkielisiä vastineita on tällä hetkellä noin 135 000, mikä on jo huomattava parannus parin vuoden takaiseen tilanteeseen. Toisaalta Eurodicautomissa on kuitenkin yli miljoona tietuetta, joista suomenkielinen vastine puuttuu. Työtä siis vielä riittää, mutta hyvään alkuun on sentään päästy.

Saatteko paljon palautetta Eurodicautomista komission ulkopuolisilta käyttäjiltä?

Komission ulkopuolelta on tähän mennessä tullut palautetta varsin vähän, ja se on ollut luonteeltaan ylimalkaista. Palautehan on yleensäkin sitä hyödyllisempää, mitä täsmällisempää ja konkreettisempää se on. Palautteen antaminen helpottuu lähiaikoina, sillä Eurodicautomiin uuteen Internet-käyttöliittymään on tarkoitus lisätä mahdollisuus lähettää sähköpostia suoraan tietokannan ylläpitäjille. Tällöin käyttäjät voivat puutteita havaitessaan saman tien kopioida ongelmallisen termitietueen sisällön sähköposti-ikkunaan ja lähettää sen meille.

Miten sitten sujuu yhteispeli Suomessa toimivien viranomaisten, yritysten ja muiden asiantuntijoiden kanssa?

Yhteydet Suomeen ovat yleensä olleet ongelmattomia, sillä hallintokulttuuri on Suomessa avointa ja tehokasta. Myös kielikysymyksiin suhtaudutaan vakavasti ja järkipäisesti.

Erilaisista sanastohankkeista olen saanut tietoja varsin hyvin siten, että hankkeissa mukana olevat ovat ottaneet suoraan yhteyttä. Pidän silti tärkeänä, että saisin enemmänkin tietoa esimerkiksi yksityisen sektorin sanastohankkeista. Aivan yllättäviltäkin aloilta saattaa löytyä yhteisiä intressejä ja "eurooppalaisia ulottuvuuksia".

Mitä kääntäjä odottaa sanakirjaltaan?

Krista Varantola

Jopa puolet kääntäjän työajasta saattaa kulua tiedonhakuun. Tampereen yliopiston englannin kääntämisen ja tulkkauksen apulaisprofessori ja TSK:n hallituksen jäsen *Krista Varantola* kirjoittaa, että kääntäjä etsii sanakirjoista muutakin kuin sanoja.

Nykytilanne

On kerrankin mukava saada otsikokseen kysymys, johon on helppo vastata. Kääntäjä odottaa luonnollisesti, että sanakirja tai sanasto antaisi sopivan ja tyydyttävän vastauksen käyttäjänsä muotoilemaan kysymykseen. Yksinkertaisuuden vuoksi käytän jatkossa nimitystä sanakirja, vaikka puhunkin erilaisista sanallisista tietolähteistä, olivatpa ne sitten yleiskielen tai erikoisalan tietolähteitä, kattavia sanakirjoja tai suppeita kapean erikoisalan sanastoja.

Kääntäjän tiedontarve on luonteeltaan sanallinen tai ilmaisullinen, ja vastausta haetaan yleensä aakkosjärjestyksen tarjoaman systematiikan avulla ja hakusana kerrallaan ainakin, jos on kysymys perinteisestä paperimuotoisesta sanakirjasta. Kääntäjä ei odota, ainakaan ensisijaisesti, että sanakirja tai sanasto tarjoaisi hänelle itsenäisen lukuelämyksen vaan pelkästään, että tietolähde tarjoaisi niin selkeän vastauksen sanakirjasta riippumattomassa tekstiyhteydessä syntyneeseen kysymykseen, että kääntäjä voisi perustaa siihen oman ratkaisunsa tai valintansa ja tuntea olonsa luottavaiseksi tekemänsä päätöksen jälkeen.

Tämä on tietysti se vaihe, jossa varsinaiset ongelmat syntyvät. Sanakirjan tekijät eivät mitenkään voi ennakoita kuin osan niistä tilanteista, joissa käyttäjä ha-

kee apua hakuteokseltaan, siksi he yleensä pyrkivätkin antamaan mahdollisimman yleispätevän vastauksen joka tilanteeseen. Vastaus voi sanakirjatyyppistä riippuen olla vaikkapa vastine, synonyymi, kiertoilmaus tai kuvaus. Käyttäjä on puolestaan kontekstiinsa sidottu ja haluaisi saada täsmäapua pulmaansa ja turhautuu, jos sanakirja tuntuu antavan ympäripyöreitä tai yhteyteen sopimattomia neuvoja.

Kääntäjä on ammatti-ihminen, ja hän on siksi lakannut odottamasta sanakirjalta ihmeitä, hän ei myöskään usko sanakirjan antamaan tietoon sokeasti niin kuin naiivi käyttäjä, mutta ehkä hän silti ainakin salaa toivoo täysosumaa tai edes sitä, ettei haku olisi turha, vaan että se antaisi vaikkapa vain tiedonjyväsien, jota voisi hyödyntää käännöstyössä. Toive on oikeutettu, sillä erilaisissa tutkimuksissa on arvioitu, että tiedonhakuun voi kääntäjältä kulua jopa puolet koko käännöstyöhön käytetystä ajasta.

Mitä kääntäjä sitten etsii tietolähteestään? Harvemmin pelkästään sanoja. Tarpeen laatu vaihtelee luonnollisesti kääntämissuunnan mukaan. On eri asia kääntää äidinkielelleen kuin vieraille kielelle, vaikka tuon kielen hallitsisi kuinka hyvin tahansa. Samoin tarpeet vaihtelevat sen mukaan, kääntääkö yleiskielistä tekstiä, itselleen tuttua erikoisalaa vai oudon alan tekstiä. Äidinkielelle käännettäessä on oman kielen koko kompetenssi käytössä, ja epävarmuus ilmaisun sopivuudesta tai idiomaattisuudesta paljon vähäisempää kuin silloin, kun kääntää vieraille kielelle. Vieraille kielelle kääntäessään haluaa usein saada vahvistuksen sille, että valittu ilmaisu tai sa-

nontatapa on sovelias, vaikka olisi asia-
taan melko varma ilman varmistustakin.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sanakirjan käyttäjä hakee itse asiassa usein tukea tekemälleen ratkaisulle ja tuntee olonsa epävarmaksi, jos ei sitä sanakirjaltaan saa. Samantapainen epävarmuuden tunne syntyy silloin, kun kääntää oudon alan tekstiä, eikä ole varma esimerkiksi löytämiensä termivastineiden käyttökelpoisuudesta ja asianmukaisuudesta. Silloinkin kääntäjä haluaisi mielellään saada valinnalleen taustatukea toisenlaisesta tietolähteestä, esimerkiksi vieraskielisestä rinnakkaistekstistä tai alan asiantuntijalta. Paradoksaalisesti voidaankin väittää, että kääntäjälle on kaikkein harmillisinta, jos hän löytää sanakirjasta vastineen, jota hän ei tunnista ja jonka käytöstä hänellä ei ole tietoa.

Kääntäjä voi hakea monenlaista tietoa yhtä aikaa ja välillä tiedostamattaan-
kin. Hän voi tarvita vastinetta, idiomaattista ilmaisuja, kollokaatiotietoa sanojen esiintymisestä yhdessä, kieliopillista tietoa, pitempiä tekstikatkelmia, tietoa kappaleiden rakenteesta, tyyli-informaatiota tai tietosanakirjatietoa. Yleensä kääntäjällä on hyvä käsitys siitä, mitä hän voi käyttämältään hakuteokselta odottaa, ja siksi hän käyttääkin usein useampaa sanakirjaa ja muuta tietolähdettä yhtä aikaa ja tekee lopullisen päätöksensä niistä suodattamansa yhteistiedon pohjalta.

Kääntäjä on työssään ensisijaisesti päätösten ja valintojen tekijä. Siksi hän toivookin, että sanakirja antaisi runsaasti käyttöesimerkkejä ja muuta käyttötietoa. Käyttöesimerkeistä saa usein muutakin hyödyllistä tietoa kuin sitä, mitä on hake-
massa. Tällaista määrittelemätöntä ahaaelämyksen tuottavaa hakua voidaan kutsua vaikkapa sumeaksi hauksi: yhtä asiaa selvittäessään saakin vastauksen toiseen kysymykseen, joka on jäänyt mieleen hautumaan tai jota ei vielä ole edes tiedostanut.

Voidaan ehkä väittää, että kääntäjä nykyään edellyttää sanakirjaltaan enemmän kuin mitä sanakirja voi antaa. Tällaisia tilanteita syntyy, koska sanakirja tarjoaa tekstin tuottajalle analysoitua detailjitietoa, jota tiedon soveltaja kuitenkin haluaa käyttää kokonaisvaltaisesti tekstin tekemiseen ja merkitysten synnyttämiseen, jolloin hänen tarpeensakin kohdistuvat laajempiin tekstikohtiin kuin irrallisiin sanoihin. Silti väittäisin, että nykyinen sanakirja on rakenteeltaan ja sisällöltään hyvin toimiva hakuteos. Ongelma on pikemminkin se, että sitä pitäisi täydentää muilla systemaattisilla hakuteoksilla, jotka antaisivat "sanakirjanomaista" kielenkäyttötietoa. Koska näitä ei ole saatavilla, niin kääntäjät kuin muutkin käyttäjät hakevat sanakirjasta tietoa, joka ei sinne oikeastaan kuulu.

Tulevaisuuden näkymät

Sanakirjan tekijät ovat näihin aikoihin asti taistelleet tilarajoitusten kanssa. Jos he saisivat sijoittaa hakusana-artikkeliin kaiken oleellisen tiedon, sanakirjalle sovitun sivumäärä loppuisi helposti viimeistään s-kirjaimen kohdalla. Elektroninen muoto kyllä vähentää tilarajoituksia ja monipuolistaa hakumahdollisuuksia, mutta ei kuitenkaan anna täysin vapaita käsiä sanakirjan tekijöille. Vastaan tulevat inhimilliset rajoitukset. Sanakirjan käyttäjä haluaa tiedon kuitenkin melko tiiviissä ja hyvin suodatetussa muodossa, eikä halua käyttää aikaa "turhan" tiedon selaamiseen. Informaatiotulva on uhka sanakirjoissakin.

Miten kontekstivapaan sanakirjan ja kontekstisidonnaisen kääntäjän yhteiseloa sitten voitaisiin helpottaa? Ehkä tulevaisuuden sanakirja tarjoaakin käyttäjälle hajautettua tietoa niin, että käyttäjä voi itse määritellä kuinka paljon ja minkälaista tietoa hän kulloinkin tarvitsee. Elektronisessa muodossa kääntäjällekin voidaan tarjota yhteensopivia hy-

pertekstinomaisesti linkitettyjä tietokantoja, joista saa tarpeen mukaan perinteistä sanakirjatietoa sanakirjatietokannasta, käyttöesimerkkejä eri asia- ja tyyliyhteisistä systemaattisista tekstietokannoista, kokonaisia tekstimalleja tekstikokoelmista, taustatietoa tietosanakirjatietokannasta jne.

Kääntäjän ideaalimaailmassa erikoisalan sanastot tallennetaan automaattisesti jatkuvasti päivitettäviin termipankkeihin, jolloin yksittäisen sanaston suppeus ei haittaa, koska rinnakkaissanasto on termipankissa ulottuvilla. Käsitteet on määritelty ja selitetty monitasoisesti kohderyhmittäin. Asiantuntijamäärittelmän rinnalla on maallikollekin avautuva selitys, jonka avulla voi kasvattaa ymmärtämystään asiasta.

Käännösmuistit auttavat kääntäjää löytämään jo ennestään käännettyjä samankaltaisia tekstejä, joiden pohjalta hän voi sitten muokata uuden käännökseen ja varmistua käyttämänsä termistön johdonmukaisuudesta. Käännösmuistit ovat erityisen tärkeä apuväline suurissa dokumentointiprosesseissa, joissa dokumentteja päivitetään säännöllisesti uusien tuoteversioiden tahdissa.

Tulevaisuus on tavallaan jo läsnä ja kaikkia yllämainitun tyyppisiä tietokantoja ja niihin tarvittavia analyysi- ja hakuohjelmia on jo saatavilla. Vielä ne eivät kuitenkaan ole yhteensopivia tai kattavia eivätkä kääntäjän työaseman näppäimistön ulottuvilla. Eri kielet ovat myös eriarvoisessa asemassa.

Tällä hetkellä minua itseäni kiinnostavat eniten erilaisten tekstietokantojen ja tekstikokoelmien hyväksikäyttömahdollisuudet sanakirjatiedon rinnalla. Erityisesti englannin kielen kääntäjä tai englanniksi kirjoittava voi WWW:stä koostaa itselleen aika vaivattomasti eri alojen tekstikorpuksia ja saada niistä hyödyllistä kielenkäyttötietoa, jota voi sitten työstää konkordanssiohjelmien avulla. Samoin hänelle on tarjolla elektronisia tekstimallikokoel-

mia, joiden avulla voi helposti muokata omia asiakirjojaan tai raporttejaan.

Miten tulevaisuuden apuvälineitä sitten pitäisi kehittää? Kaikkein tärkein asia on mielestäni se, että ohjelmia ja aineistoja kehitetään niin, että koneiden avulla tehdään se, missä koneet ovat hyviä. Niiden avulla voidaan käsitellä laajoja aineistoja, tehdä yksilöityjä hakuja, järjestellä aineistoa eri kriteerien pohjalta jne. Näin ihmiskääntäjälle jää enemmän aikaa siihen missä hän on hyvä, ja hän voi keskittyä ajattelemiseen ja perustelujen ratkaisujen tekemiseen monipuolisen ja luotettavan pohjatiedon avulla.

Aiheesta enemmän:

Atkins, B. T. S. & Varantola, K. 1997. Monitoring dictionary use. *International Journal of Lexicography* 10/1, s. 1–45.

Kalliokuusi, V. & Varantola, K. 1998. From general dictionaries to terminological glossaries. User expectations vs. editorial aims. Teoksessa T. Fontenelle, P. Hiligsmann, A. Michiels, A. Moulin & S. Theissen (toim.) *Euralex '98 Proceedings. Papers submitted to the Eighth EU-RALEX International Congress on Lexicography in Liège, Belgium. Vol II*, University of Liège, English and Dutch Departments, s. 601–610.

Varantola, K. 1998. Translators and their use of dictionaries. User needs and user habits. Painossa.

Varantola, K. 1998. Translators, dictionaries and text corpora. Julkaisussa *Corpus use and learning to translate* [verkkodokumentti]. Bertinoro, 14–15.11.1997 [viitattu 7.8.1998]. Saatavissa: <http://www.sslmit.unibo.it/cultpaps>.

Oikeustietosanakirjan hakusanasto

Heikki E. S. Mattila

Encyclopædia Iuridica Fennica (EIF) -teoksen päätoimittaja, oikeustieteen tohtori Heikki E. S. Mattila kuvaa EIF:n otsikointiperiaatteita ja niihin liittyviä ongelmia. Esitys on kokonaisuudessaan julkaistu EIF:n ensimmäisessä osassa.

Tietosanakirjojen hakusanasto, toisin sanoen sana-artikkeliotsikot, joudutaan osin muotoilemaan eri tavoin kuin kielisanakirjojen hakusanasto. Tämä koskee myös oikeustietosanakirjoja suhteessa juridisiin termisanakirjoihin. Koska oikeustietosanakirjoja käytetään usein termilähteinä, käyttäjän on hyvä olla selvillä niiden lähtökohdista ja rajoituksista. Kysymys ei ole pelkästään siitä, että tietosanakirjan hakusanojen (sana-artikkeliotsikoiden) lukumäärää yleensä joudutaan voimakkaasti karsimaan termisanakirjaan verrattuna. Myös hakusanojen valintaperiaatteet ovat erilaisia.

Tietosanakirjaotsikoinnin yleiset periaatteet

Aakkosellisen tietosanakirjan sana-artikkeliotsikot eroavat sanoja selittävän kielisanakirjan hakusanoista. Tietosanakirjan sana-artikkeliotsikot ovat ikään kuin aakkosjärjestykseen pantuja osoitteita tai nimilappuja, joiden alle on sijoitettu informaatiokokonaisuuksia. Leksikografisin menetelmin laadittujen kielisanakirjojen hakusanat taas ovat itsessään mielenkiinnon kohteena. Tietosanakirjassa hakusanaksi riittää yleensä yksi samaa asiakokonaisuutta määrittävä ilmaus, ja ha-

kusanasto koostuu yksinomaan substantiiveista, mutta sisältää usein myös vieraskielisiä ilmauksia, jotka eivät varsinaisesti kuulu kyseisen kielen sanastoon.

Toisaalta aakkosellisessa tietosanakirjassa tieto jäsennetään ja otsikoidaan tavalla, joka poikkeaa systemaattisista hakuteoksista. Niinpä tietosanakirjaotsikojen on oltava itsessään riittävän selkeitä, jotta ne rajaavat yksiselitteisesti artikkelin sisällön: ne eivät saa olla luonteeltaan pelkästään jäsentäviä, eikä niiden sisältö saa riippua mistään ylemmän tason otsikosta.

Lisäksi tietosanakirjaotsikoiden on oltava mahdollisimman nasevia ja terminomaisia, joskin osin joudutaan käyttämään ilmauksia, jotka eivät täytä terminäisyyden vaatimusta. Näistä periaatteista johtuu, että jos sana-artikkelissa on tietoa ainoastaan osasta otsikkona käytetyn kielellisen ilmauksen merkitysisältöä, rajaus on tuotava otsikossa esiin niin sanotun kvalifikaattorin eli rajaavan ilmauksen avulla. Erityisalan tietosanakirjassa tällainen kvalifikaattori on kuitenkin tarpeeton silloin, kun se rajaisi artikkelin sisällön ainoastaan kyseisen erikoisalan piiriin. Esimerkiksi sotatieteellisessä tietosanakirjassa hakusanan *taktikka* edessä ei tarvita kvalifikaattoria *sotilaallinen*.

Kun sana-artikkeliotsikot muotoillaan aakkosjärjestykseen sijoittamista varten, ensimmäiseksi tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa se sana, jolla on niin sanottu sisältöpaino, toisin sanoen sana, joka erottaa selkeimmin tarkasteltavan teeman muista teemoista ja jonka pohjalta lukija todennäköisesti tietoa ensinnä etsii. Jos kysymyksessä on niin

sanottu vaihtojäseninen ilmaus, toisen vaihtoehdon tulee esiintyä viittaushakusanana. Esimerkiksi jos varsinaisena hakusanana on *taitotieto*, viittaussanaksi on lisättävä *tietotaito*, vaikka *taitotieto* onkin kielellisesti suositettavampi muoto.

Otsikointiongelmat oikeustietosanakirjassa

Edellä esitetyt yleisluonteiset havainnot pätevät myös oikeustietosanakirjoihin. Niinpä EIF:n sana-artikkeliotsikoiksi on eräissä tapauksissa kelpuutettu sellaisia-kin vieraskielisiä ilmauksia, jotka eivät kuulu suomen kieleen varsinaisina sivistys- tai vierassanoina (esim. *renvoi*).

EIF:n otsikoissa on niin ikään tavoiteltu termimäisyyttä, nimenomaan juridisia termejä. Tämä ei kuitenkaan ole aina ollut mahdollista: osin otsikkoina ovat muiden erikoisalojen termit, osin ilmaukset, jotka eivät ole lainkaan termimäisiä. Selityksenä on se, että juridinen normitieto voidaan ainoastaan erällä sektoreilla, lähinnä klassisilla oikeudenaloilla (mm. siviili- ja prosessioikeudessa), jäsentää "tietopaketeiksi" selkeästi juridisilla termeillä (*lakiosa, valituslupa* jne.). Monilla oikeudenaloilla tilanne on toinen: suuri osa sääntelystä jäsentyy ainoastaan muiden (ei-juridisten) erikoisalojen termien tai yleiskielisen sana-aineksen kautta. Näin on esimerkiksi ympäristöoikeudessa (*jäte, lentomelu* jne.).

Toisaalta EIF:llä on sellaisia kulttuuri- ja tavoitteita, joita ei voida saavuttaa pelkästään oikeusjärjestelmän rakenteen ja normisäädösten pääkohtien kuvauksella. Yleisen oikeuskulttuurin, oikeushistorian ja oikeussosiologian alueilla tietoa on kokonaan toisentyypistä, eivätkä sana-artikkeliotsikot voi siksi olla juridisia termejä (*lakimiespersoonallisuudet, luottamus oikeuslaitokseen* jne.).

Myös kvalifikaattoriongelmat on EIF:ssä pyritty ratkaisemaan edellä esitetyn mukaisesti. Koska EIF on oikeusalan

tietosanakirja, juridiikkaan viittaava kvalifikaattori on useimmiten jätetty pois.

Jos sisältöpainon omaavalla sanalla tai ilmauksella on artikkelin sisältöä laajempi merkitys, sana-artikkeliotsikkoon on lisätty selventävä kvalifikaattori. Se on sijoitettu sisältöpainon omaavan sanan jälkeen, jos tämä on kielellisesti luontevaa (esim. *suhteellisuusperiaate hallinnossa, tosiasiaväitteet mainonnassa*). Muussa tapauksessa kvalifikaattori on ensimmäisenä.

Eriytyisen ongelman muodostavat sellaiset tapaukset, joissa sisältöpainon omaavaa sanaa tai ilmausta edeltää määre, joka voidaan jättää pois, mutta joka esiintyy varsinkin virallisissa yhteyksissä (esim. *valtioneuvoston oikeuskansleri/oikeuskansleri*). Tällöin on jouduttu ratkaisemaan, kummassa muodossa ilmaus otetaan hakusanaksi. Kriteerinä on ollut lähinnä se, minkä sanan kohdalta keskiverto lakimies todennäköisesti kyseistä tietoa hakisi.

Kvalifikaattoreiden käyttöön liittyvät ratkaisut ovat edellä esitetyistä kriteereistä huolimatta pitkälti leksikografisen ja juridisen vaiston varassa. Monissa tapauksissa voidaan useaa ratkaisua puoltaa yhtä hyvin perusteiden avulla. Jotta tästä ei aiheutuisi lukijalle ongelmia, EIF:n artikkelihakemistoon ja varsinaiseen tekstiosaan on lisätty suuri joukko viittaushakusanoja, joissa sisältöpainon omaava sana esiintyy sekä sellaisenaan ("riisuttuna") että varustettuna tärkeimmillä vaihtoehtoisilla kvalifikaattoreilla (esim. *tulkinta, juridinen tulkinta, laintulkinta* ja *oikeudellinen tulkinta*). Lisäksi viittaushakusanat on otettu EIF:n yleishakemistoon (asiahakemistoon), joka sisältää runsaasti myös muuta tietoon ohjaavaa sanastoa, muun muassa synonyymeja.

Lisätietoja EIF:stä tämän lehden s. 20.

Wüster-palkinto Christer Laurénille

Kaisa Kuhmonen

Filosofian tohtori Christer Laurénille myönnettiin elokuun lopussa Professional Communication and Knowledge Transfer — ProCom'98 -konferenssin yhteydessä Wienissä Wüster-palkinto.

Terminologian isän, itävaltalaisen insinöörin *Eugen Wüsterin* syntymästä tuli tänä vuonna kuluneeksi sata vuotta, minkä kunniaksi Wienissä järjestettiin 24.–26. elokuuta 1998 Professional Communication and Knowledge Transfer — ProCom'98 -konferenssi terminologian tutkimuksesta ja käytännön sovelluksista. Konferenssin yhteydessä myönnettiin filosofian tohtori *Christer Laurénille* Wüster-palkinto. Laurén sai palkinnon ansioistaan ja pitkäjänteisestä työstään terminologian alalla.

Christer Laurén työskentelee ruotsin kielen professorina Vaasan yliopiston pohjoismaisten kielten laitoksessa. Hän on pitkään tutkinut erikoiskieliä ja terminologian teoriaa sekä ollut mukana pohjoismaisessa ja kansainvälisessä alan yhteistyössä. Kirjoitustensa ja julkaisujensa kautta Laurén on tuonut uusia näkökulmia terminologian teoriaan ja erikoiskielten tutkimukseen. Hän on ollut mukana myös terminologia-alan standardoinnissa. Paitsi terminologiaa ja erikoiskieliä Laurén on tutkinut myös monikielisyyttä ja kielikylpymenetelmää.

Wüster-palkinto myönnettiin nyt toista kertaa, viime vuonna sen sai Prof. Dr. *Heribert Picht* Kööpenhaminan kauppa- korkeakoulusta. Tulevaisuudessa palkinto on tarkoitus jakaa kolmen vuoden välein henkilöille, jotka ovat tutkimustyöllään merkittävästi edistäneet terminologian

teorian kehitystä. Palkinnon taustalla ovat Internationales Institut für Terminologieforschung (IITF) ja International Information Centre for Terminology (Infoterm). Tänä vuonna palkinnon rahottajiin kuului myös Euroopan unioni. Palkinnon suuruus oli 45 000 Itävallan shillinkiä.

Christer Laurénilta ovat ilmestyneet muun muassa seuraavat teokset:

- Laurén, C., Myking, J. & Picht, H. 1997. *Terminologi som vetenskapsgren*. Studentlitteratur, Lund.
- Laurén, C. 1993. *Fackspråk — Form, innehåll, funktion*. Studentlitteratur, Lund.
- Laurén, C. & Nordmann, M. 1987. *Från kunskapens frukt till Babels torn — En bok om Fackspråk*. Liber, Malmö.

Encyclopædia Iuridica Fennica

Encyclopædia Iuridica Fennica (EIF) on ensimmäinen suomalainen oikeustietosanakirja, joka käsittelee laajasti maamme koko oikeuskulttuuria. Teossarjan osat I–VI ovat ilmestyneet vuosina 1994–1998. Viimeinen osa (VII) ja hakemisto-osa ilmestyvät vuoden 1999 kuluessa.

Teossarja on tarkoitettu paitsi lakimiehille, myös kaikille muillekin, jotka joutuvat lainsäädännön erityistä tuntevista vaativiin tehtäviin, esimerkiksi käräjäoikeuksien lautamiehiksi. Lisäksi EIF palvelee muun muassa kääntäjiä, terminologeja ja leksikografeja, jotka tarvitsevat täsmällistä tietoa lakikielen termistöä.

EIF on aakkosellinen tietosanakirja, jonka artikkelit antavat tietoa muun muassa juridisista peruskäsitteistä, oikeusjärjestyksen rakenteista ja säännöstöjen taustasta. Sarjassa käsitellään myös oikeudellista viestintää ja haetaan vertailukohtia muiden maiden oikeusjärjestelmistä. Esimerkiksi osassa VI, joka käsittelee kansainvälisiä suhteita, tarkastellaan lakikielen kääntämistä ja esitellään muun muassa lakienglannin erityispiirteitä. Teossarjan tausta-ajatuksena on, että lukija saa artikkeleiden pohjalta yleiskuvan juridisista säännöstöistä.

Kukin artikkeli alkaa yleensä määritelmällä tai käsitelunnehdinnalla. Useimpien sana-artikkeleiden lopussa on kirjallisuusluettelo, joka opastaa yksityiskohtaisemman tiedon lähteille. Koko teossarjassa on noin 3 000 sana-artikkelia. Kaikki artikkelit on kytketty ristiinviittauksiin aiheeseen liittyviin muihin artikkeleihin.

EIF julkaistaan seitsemänä osana, jotka koostuvat toisiinsa kytkeytyvistä lähialoista. Teososien laajuus vaihtelee noin 500 sivusta noin 750 sivuun. Osat ovat

- 1) yritys- ja varallisuus oikeus
- 2) maa-, vesi- ja ympäristöoikeus
- 3) perhe-, työ- ja sosiaalioikeus
- 4) rikos- ja prosessioikeus
- 5) julkisoikeus
- 6) kansainväliset suhteet
- 7) oikeuden yleistieteet.

Kunkin osan lopussa on kattava yleishakemisto. Teossarjan valmistuttua julkaistaan erillinen hakemisto-osa, jossa kaikkien osien erilliset hakemistot kootaan yhteen.

EIF-hankkeen toteuttaja on Suomalainen Lakimiesyhdistys, ja sen yhteistyökumppanina on toiminut Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toimittajia hankkeessa on mukana 31 ja varsinaisia kirjoittajia runsaat 300, jotka ovat kaikki omien erikoisalojensa asiantuntijoita.

Teosta myydään sekä sarjana että yksittäisinä osina. Teosta voi tilata Werner Söderström Lakitieto Oy:stä, puh. (09) 616 8600, f. (09) 616 2843. Koko sarjan yhteishinta on 3165 markkaa.

Encyclopædia Iuridica Fennica. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja 24–30. ISBN 951-855-135-9, ISSN 0356-7222.

Yliopistosanasto

Opetusministeriö, Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto ja valtioneuvoston kanslia ovat keväällä julkaisseet kielipalvelun julkaisusarjassa *Aino Wihervaaran* toimittaman Yliopistosanaston, jonka tavoitteena on yhtenäistää Suomen yliopistoihin liittyvää sanastoa eri kielillä.

Sanasto sisältää yliopistojen nimet, yliopistojen yksiköiden nimiä, tutkinto- ja ammattinimikkeitä sekä opiskeluun ja yliopistojen hallintoon liittyvää termistöä suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, saksaksi, ranskaksi, espanjaksi ja venäjäksi. Tutkinto- ja ammattinimikkeiden sekä opiskeluun ja yliopistoon liittyvien termien kohdalla on lisäksi selityksiä suomeksi ja englanniksi.

Sanaston esipuheessa on selvitetty joitakin hankalimpia tutkintonimikkeitä ja esitelty perusteluja niiden vieraskielisille vastineille. Sanastossa korostetaan, että oppiarvoista tulisi käyttää virallista suomen- tai ruotsinkielistä nimeä aina, kun se suinkin on mahdollista. Käännösvastineen muodostaminen oppiarvoista on hyvin hankalaa, sillä eri maiden koulutusjärjestelmät poikkeavat paljon toisistaan. Usein käännösvastine onkin kompromissi eri vaihtoehtojen ja erilaisten tavoitteiden välillä: mahdollisimman kuvaava ja läpinäkyvä vastine olisi selityksiin liian pitkä käytössä.

Yliopistosanasto antaa uudet vastine-suositukset muutamille Tekniikan Sanastokeskuksen termipalvelustakin usein kysytyille teknisen alan tutkintonimikkeille:

diplomi-insinööri; dipl.ins.; DI

sv diplomingenjör; dipl.ing.; DI
en Master of Science (Technology); M.Sc. (Tech.)
de Diplomingenieur
fr maître en sciences technologiques
es magister en ciencias tecnológicas
ru магистр технических наук; дипломированный инженер

tekniikan lisensiaatti; tekn. lis.; TkL

sv teknologie licentiat; tekn.lic.; TkL
en Licentiate of Science (Technology); Lic.Sc. (Tech.)
de Lizenziat der Technologie
fr diplômé de troisième cycle en sciences technologiques; diplômée de troisième cycle en sciences technologiques
es doctor de tercer ciclo en ciencias tecnológicas
ru лицензиат технических наук

tekniikan tohtori; tekn. toht.; TkT

sv teknologie doktor; tekn.dr; TkD
en Doctor of Science (Technology); D.Sc. (Tech.)
de Doktor der Technologie
fr docteur en sciences technologiques
es doctor en ciencias tecnológicas
ru доктор технических наук

Yliopistosanaston voi ostaa kirjakaupoista. Sen hinta on noin 195 mk.

Wihervaara, Aino (toim.) **Yliopistosanasto**. Opetusministeriö, Suomen rehtorien neuvosto, valtioneuvoston kanslia ja Edita. Helsinki 1998. 438 sivua. ISBN 951-37-2440-9, ISSN 1235-7332.

Nordisk leksikografisk ordbok

Kaisa Kuhmonen

Nordiska föreningen för leksikografi käynnisti vuoden 1992 alkupuolella yhteispohjoismaisen hankkeen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa pohjoismaista sanakirjatyöhön liittyvää terministöä. Projektin tuloksena ilmestyi viime vuonna Nordisk leksikografisk ordbok, pohjoismainen leksikografian sanakirja.

Nordisk leksikografisk ordbok (NLO) koostuu kolmesta osasta, johdannosta, systemaattisesta luokituksesta ja varsinaisesta sanasto-osasta. Johdannossa esitellään leksikografian perusteita ja menetelmiä sekä erilaisia sanakirjaluokituksia. Lisäksi johdannossa käydään läpi monia leksikografian kannalta keskeisiä kielitieteellisiä termejä.

Varsinainen sanasto-osa sisältää noin 1000 leksikografian ja kielitieteen käsitettä, joista suurin osa on määritelty. Määritelmien lisäksi termeistä ja niiden käytöstä annetaan runsaasti muutakin lisätietoa, muun muassa konkreettisia esimerkkejä. NLO:n sanakirja-artikkelit sisältävät myös paljon ristiinviittauksia synonyymeihin, antonyymeihin ja lähikäsitteisiin. NLO:n sanakirja-artikkelit on kirjoitettu kirjanorjaksi, ja termivastineet annetaan tanskaksi, suomeksi, islanniksi, uusnorjaksi, ruotsiksi, englanniksi, ranskaksi ja saksaksi.

Koska sanasto-osa on aakkosellinen, jokaisen hakusanan yhteydessä on viittaus systemaattiseen luokitukseen. Systemaattinen luokitus auttaa lukijaa hahmottamaan, mitkä leksikografian alueet liittyvät toisiinsa. Hakusanasta annetaan myös viittaus johdanto-osaan, jos hakusa-

naa on käsitelty siinä. Sanakirja sisältää lisäksi paljon kirjallisuusvihteitä.

NLO:n laatimisessa on selvästikin pyritty ottamaan huomioon erilaisten käyttäjien tarpeet, ja yleisesti ottaen siinä on onnistuttu hyvin. Asioita on tarkasteltu paitsi leksikografian myös terminologian näkökulmasta. Vaikka NLO on kokonaisuutena erinomainen tietopaketti, sisältää se terminologin näkökulmasta myös joitakin harmillisia lipsahduksia.

Ensinnäkin terminologin silmään pistää terminologian lähtökohdan eli käsitteen (*begrep*) määritelmä "*mental forestilling om et innehold som er knyttet till et uttrykk*" (mielikuva ilmauksen sisällöstä). Kuitenkin käsite — eli ajatusmalli joistakin ympäröivän todellisuuden kohteista — voi olla olemassa, vaikka termiä tai ilmausta ei vielä olisikaan. Monella nopeasti kehittyvällä alalla vallitsee juuri tällainen tilanne, kun kehitetään jokin uusi laite tai menetelmä ja osuva nimitys löydetään vasta myöhemmin.

Termille *fagterm* eli *term* annetaan suomenkielisiksi vastineiksi *termi*, *ammattisana* ja *ammattikielen termi*. Termit eivät kuitenkaan ole pelkästään jonkin ammattiryhmän, esimerkiksi kirurgien käyttämän kielen erityispiirre, vaan ylipäätään jonkin erikoisan, esimerkiksi lääketieteen kielen, ominaisuus. Englanninkielisistä vastineista (*technical term* ja *term of art*) puuttuu lisäksi lyhyin vaihtoehto eli *term*.

Fagvokabularin suomenkieliseksi vastineeksi NLO puolestaan antaa *erikoisan sanasto*, jota voi varmastikin käyttää yleiskielessä, mutta terminolo-

gian piirissä puhutaan *termistöstä*, kun viitataan jonkin erikoisalan termeihin yhtenä kokonaisuutena. *Sanasto* puolestaan on terminologiassa pyritty varomaan tietynlaisen julkaisun nimitykseksi. *Fagvokabularin* englanninkieliseksi vastineeksi annetaan *technical vocabulary*, vaikka yleisin vastine lienee *terminology*, joka tosin voi tarkoittaa myös terminologiaa oppina ja tieteenalana.

Termillä *ekstensjon* tarkoitetaan kaikkien niiden tarkoitteiden eli tarkastelun kohteiden joukkoa, jotka käsite kattaa. NLO antaa suomenkieliseksi vastineeksi *ekstensio*, mutta unohtaa suomalaiseman vaihtoehdon *käsitteen ala*. Samoin *intensjonin* vastineista puuttuu *käsitteen sisältö*. Lisäksi englanninkieliseen vastineeseen on pujahtanut kirjoitusvirhe: pitäisi olla *intension* eikä *intention*.

Terminologisk glossarin kohdalta suomenkielisinä vastineina löytyy *termiglossaario* ja *termistö*. *Termiglossaario* ei liene yleisemmin käytössä, eikä *termistökään* ole tässä oikea vastine, sillä kuten jo aikaisemmin todettiin, *termistöllä* tarkoitetaan jonkin erikoisalan termien muodostamaa kokonaisuutta.

Termillä *falske venner* viitataan kahden kielen termeihin, jotka muistuttavat toisiaan, mutta tarkoittavat kuitenkin eri asioita. Suomenkieliseksi vastineeksi NLO antaa *riskisanat*, joka sinänsä on hyvä ehdotus. Terminä se ei ole kuitenkaan aivan yksiselitteinen, sillä esimerkiksi poliittisesti epäkorrektille sanalle voivat myös olla riskisanoja. *Petollinen ystävä* lienee jo melko vakiintunut ilmaus suomen kielessä.

Termin *nomenklatur* suomenkieliseksi vastineeksi annetaan *nomenklatuuri* ja *erikoisalan systemaattinen termistö*. Jälkimmäinen on hieman harhaanjohtava, sillä siitä saa sellaisen käsityksen, että kaikki systemaattiset termistöt olisivat nomenklatuureja. Kansainvälisen ISO-DIS 1087-1 Terminology work — Vocabulary-sanastostandardiehdotuksen mukaan

nomenclature on "*terminology structured according to pre-established naming rules*" eli termistö, joka on jäsenely erityisten nimeämissääntöjen mukaan. Suomeksi tällaista sanotaan *nimistöksi*.

Lisäksi herättää ihmetystä, miksi sanakirjassa ei ole kaikkien kielten kohdalla käytetty standardoituja kielten tunnuksia. Esimerkiksi saksan kielen tunnuksena on käytetty *ty*, vaikka se standardin SFS-ISO 639 Kielten nimien tunnuksien (1993) mukaan on *de*. Käyttäjän kannalta puutteena voi pitää myös sitä, että termivastineista puuttuvat sukumerkinnot.

Näistä pienistä puutteista huolimatta NLO on erinomainen hakuteos. NLO ei ole pelkästään kielisanakirja, vaan ensyklopedinen sanakirja, joka sisältää sekä kielellistä että asiantietoa. Se on oikeastaan käsikirja, josta on hyötyä niin tutkijoille, sanakirjojen tekijöille kuin muillekin kielestä ja sen ilmiöistä kiinnostuneille sekä tietenkin kaikille, jotka tarvitsevat tietoa leksikografiasta.

Nordisk leksikografisk ordbok maksaa noin 499 Nkr, ja sitä voi tiedustella kustantajalta: Universitetsforlaget, Postboks 2959 Tøyen, N-0608 Oslo, puh. +47 22575300, faksi +47 22575353.

Bergenholtz, Henning, Cantell, Ilse, Vatvedt Fjeld, Ruth, Gundersen, Dag, Jónsson, Jón Hilmar & Svensén, Bo. Nordisk leksikografisk ordbok. Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi, skrift nr. 4. Universitetsforlaget, Oslo 1997. 348 sivua. ISBN 82-00-22901-7.

TERMIHARAVA

Termiharava-palstalla käsitellään ajankohtaisia tai ongelmallisiksi osoitautuneita termejä. Lukijat voivat lähettää lehden toimitukselle ehdotuksia sopivista aiheista.

Koetus ja koestus

TSK:n termipalvelusta kysytään silloin tällöin termin *koestaa* käytöstä. Suomen kielen perussanakirja suosittaa *koestaa*-verbin sijaan verbejä *koettaa* tai *testata*. Suositus perustuu johdosten muodostussääntöihin. Myös Teknisen tarkastuksen sanasto (1982) suosittaa termiä *koetus koestuksen* sijaan.

Termi *koestus* on kuitenkin sähköalalla jo niin vakiintunut, että sen käyttöä lienee mahdotonta kitkeä pois. Koska termillä viitataan sähköalallakin periaatteessa samaan asiaan kuin esimerkiksi metalliteollisuuden puolella, voidaan termiä *koetus* toki käyttää myös elektroniikkateollisuudessa.

Metalliteollisuudessa puhutaan paljon esimerkiksi *aineenkoetuksesta*. *Aineenkoetus* on testaukseen perustuvaa teollisuuden raaka-aineiden ominaisuuksien tutkimista ja puolivalmiiden tai valmiiden tuotteiden tarkastusta aineellisen rakenteen osalta. Aineenkoetuksen tarkoituksena on myös murtumissyiden ja ainevikojen etsiminen.

aineenkoetus

sv materialprovning

en material testing; materials testing

de Materialprüfung *f*; Werkstoffprüfung

f

fr essai *m* des matériaux

Audio chat

Englanninkielisellä termillä *chat* tarkoitetaan kahden tai useamman käyttäjän reaaliaikaista viestien vaihtoa tietoverkossa. Suomeksi *chat* on *päätekeskustelu*. Päätekeskustelua voidaan käydä tekstin tai äänen välityksellä. Kun halutaan korostaa, että on kysymys nimenomaan äänipohjaisesta päätekeskustelusta, käytetään englannin kielessä termiä *audio chat*.

Suomenkieliseksi vastineiksi termille *audio chat* on ehdotettu *äänipäätekeskustelua* ja *puhepäätekeskustelua* sekä lyhyempiä muotoja *äänikeskustelu* ja *puhekeskustelu*. Kaksi viimeksi mainittua kuitenkin kuulostavat hieman oudoilta, koska keskusteluun yleensä automaattisesti liittyy ääntä ja puhetta – paitsi jos se käydään viittomakielellä.

Lisäksi on ehdotettu, että erilaisten päätekeskustelutapojen yhteydessä voitaisiin puhua myös *puhetorista* tai *tekstitorista*. Näiden ehdotusten ongelmana on se, että toriin liittyy yleensä kaupankäynti ja paljon ihmisiä, mutta "chattaus" voi olla myös kahden ihmisen välistä. Tällä hetkellä luontevimmalta ehdotukselta vaikuttaakin *äänipäätekeskustelu*.

SUMMARIES

Fat vocabulary

Anne Hautala, a student at the University of Tampere, worked as a trainee in TSK in the summer of 1998. During her training she prepared a mini vocabulary of food fats.

Material on food fats is plentiful, but the information given on them is not always clear. Sometimes *food fat* and *added fat* are used as synonyms, but in fact they are two different concepts. They refer to the same objects, but their points of view differ.

The distinction between *added fat* and *hidden fat* was not self-evident either. *Added fat* means fat that is spread on bread or used in cooking and baking. *Hidden fat* is fat that foodstuffs naturally contain. But what is the fat, for example, in a pie that someone bakes? The baker knows how much and what kind of fat the pie contains, for him or her it is added fat. But the persons eating the pie don't know this and can't see the fat, so it is *hidden fat* for them.

Terminologist's work in the European Commission

Terminfo interviewed *Kimmo Rossi*, a Finnish terminologist working in the Terminology and Language Support Services in Luxembourg. The services are mainly directed to the different units of the EU, but also for others who need help in language and term problems connected with the EU.

The Terminology Services is divided into Language Help Desk and Eurodicautom. Work in the Help Desk is

searching for terms, expressions and translation equivalents. Work for the Eurodicautom termbank is more systematic gathering of vocabulary resources.

Rossi thinks that the best background for a terminologist is natural curiosity and interest in all human activities. EU terminologists need also good knowledge of all the working languages of the EU, i.e. French, English and German, and of course excellent knowledge of their native language. Knowledge of other languages is very useful, too.

One of the key questions is how to utilize the possibilities that information technology offers in a complex organization network, like the Commission, producing millions of pages of texts a year in 11 languages. The great challenge is to create a document control system in which it is possible to follow the history of an act or any other document easily on your own computer screen, in 11 languages. This system should be linked to computer aided translation, term search facilities and model documents.

What do translators expect from their dictionary or vocabulary?

Krista Varantola, associate professor of translation and interpretation of English in the University of Tampere and member of TSK's board of directors, answers this question in her article.

Translators expect that the dictionary or vocabulary gives an appropriate and satisfactory answer to their question. They expect that the information source

would provide a so clear answer that they could base their own decision on it and feel confident afterwards. This is where problems arise. Dictionary editors try to give a general answer, e.g. equivalent, synonym or description, suitable for every situation, whereas translators want to find an answer to their own specific problem.

Primarily translators are decision makers and selectors. Therefore they hope that the dictionary would give a lot of usage examples and information. It may be claimed that translators expect more from the dictionary than the dictionary can give. However, Varantola thinks that the present-day dictionary is a functional reference book, but should be supplemented with other systematic reference books.

The context-free dictionary's aims and context-bound translators' needs could perhaps be combined so that the future dictionary will offer decentralized information. Translators could use hypertext-like links to look for the information they need in different lexicographic and encyclopedic databases, systematic text databases and text corpora.

The future aids, programmes and corpora, should be developed so that computers are used for what machines are good at: handling large material, making searches, organizing material. So human translators would have more time to do what they are good at: thinking and making justified decisions on the basis of diverse and reliable information.

Lemma list of legal encyclopedia

Heikki E. S. Mattila, Editor in Chief of Encyclopædia Iuridica Fennica (EIF) and Doctor of Laws, describes the titling principles of EIF and problems connected with them.

The lemma lists of encyclopedias have to be formulated somewhat differently than the lemma lists of language dictionaries. The number of lemmas (entry titles) has to be decreased considerably and the selection criteria of lemmas are different. The entry titles of encyclopedias are like alphabetically arranged addresses under which units of information have been placed. In lexicographic language dictionaries lemmas themselves are the objects of interest.

In encyclopedias titles have to be clear enough in order to unambiguously define the content of an article. When entry titles are organized in alphabetical order, the first word should be, if possible, the one with content weight, i.e. a word that distinguishes the theme under observation from other themes and that the user most likely will look up.

These general lexicographic remarks on encyclopedias are valid for legal encyclopedias, too. EIF's titles are often legal terms, but not always. Sometimes the titles are terms from some other special field, sometimes they are not terms at all. This is the case, e.g. in environmental law where the titles are standard language words like *waste* and *aircraft noise*.

Wüster prize to Christer Laurén

The second Wüster prize was awarded to *Christer Laurén*, Doctor of Philosophy, in August in the Professional Communication and Knowledge Transfer — ProCom'98 conference in Vienna. This conference was organized in commemoration of the 100th anniversary of Eugen Wüster, the founding father of terminology. The Wüster prize was awarded to Laurén, who works as a professor of the Swedish language in the University of Vaasa, for his achievements and long-term work in the field of terminology.

Nordisk leksikografisk ordbok

Nordisk leksikografisk ordbok (NLO), a Nordic dictionary of lexicography, is a result of a Nordic joint project started in 1992. NLO consists of three parts: introduction, systematic classification and actual vocabulary section. The principles and methods of lexicography and different dictionary classifications are discussed in the introduction.

The vocabulary includes about 1000 concepts of lexicography and linguistics. Most of the concepts have been defined, and plenty of further information is given on terms and their use. NLO's entries also include many bibliographic tips and cross-references to synonyms, antonyms and related concepts. NLO's entries have been written in Bokmål and term equivalents are given in Danish, Finnish, Icelandic, Nynorsk, Swedish, English, French and German.

NLO aims to take into account the needs of different users, and mainly succeeds in this. Both lexicographers' and terminologists' points of view have been considered. Although NLO as a whole is a splendid information package, terminologists unfortunately find some mistakes in it. For example, NLO gives *technical term* and *term of art* as equivalents for *fagterm*, but leaves out the short form *term*.

Despite of minor shortcomings NLO is an excellent reference book. It is not just a language dictionary, but an encyclopedic dictionary including both linguistic and factual information. It is really a handbook useful for linguists, lexicographers and for all who are interested in languages and lexicography.

See page 23 for detailed publisher information.

T I L A U S K O R T T I													
TERMINFO	Kyllä, tilaan Terminfo-lehden ☐ kestotilauksena hintaan 180 mk												
<p>Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle vuodesta toiseen ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko lopettaa tilauksen tai muuttaa sen määräaikaiseksi. Tilauksen hinta on vuoden alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilauskauden loppua joko puhelimitse tai kirjeitse. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen uuden tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet irtotilauksen hintaan sekä peruutuksen aiheuttamat kulut 30 mk. Tilausehdot löytyvät jokaisesta numerosta.</p>	<p>Oy Edita Ab maksaa posti- maksun</p>												
	Maksajan tiedot												
	<table border="1"><tr><td colspan="2">Nimi</td></tr><tr><td colspan="2">Yritys/yhteisö</td></tr><tr><td colspan="2">Lähiosoite</td></tr><tr><td colspan="2">Postinumero ja toimipaikka</td></tr><tr><td>Puhelin</td><td>Asiakasnumero</td></tr><tr><td colspan="2">Päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys</td></tr></table>	Nimi		Yritys/yhteisö		Lähiosoite		Postinumero ja toimipaikka		Puhelin	Asiakasnumero	Päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys	
Nimi													
Yritys/yhteisö													
Lähiosoite													
Postinumero ja toimipaikka													
Puhelin	Asiakasnumero												
Päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys													
	Lehden saaja (jos eri kuin maksaja)												
	<table border="1"><tr><td colspan="2">Nimi</td></tr><tr><td colspan="2">Yritys/yhteisö</td></tr><tr><td colspan="2">Lähiosoite</td></tr><tr><td colspan="2">Postinumero ja -toimipaikka</td></tr><tr><td>Puhelin</td><td></td></tr></table>	Nimi		Yritys/yhteisö		Lähiosoite		Postinumero ja -toimipaikka		Puhelin			
Nimi													
Yritys/yhteisö													
Lähiosoite													
Postinumero ja -toimipaikka													
Puhelin													
TILAUKSET <ul style="list-style-type: none">◆ puh. 9800-2599 (ilmainen puhelu)◆ faksi (09) 566 0353◆ postitse täällä kupongilla (Postimaksun olemme maksaneet puolestasi.)	<p>Oy Edita Ab Aikakauslehdet</p> <p>VASTAUS- LÄHETYS Sopimus 00043/1 INFO 750</p> <p>00003 HELSINKI</p>												

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS RY (TSK) CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI RF

Tekniikan Sanastokeskus tarjoaa erikoisalojen termistöön, sanastoihin ja sanastotyöhön liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja. TSK:n päätoimintamuotoja ovat sanastoprojektit, termipankki ja termipalvelu.

TSK julkaisee Terminfo-lehden ohella erikoisalojen sanastoja ja sanaluetteloita. Nämä tallennetaan yleensä myös suora-käyttöiseen termipankkiin TEPAan.

TSK:n kirjastossa on laaja kokoelma eri alojen sanastoja, sanakirjoja, sanastoluonnoksia ja sanastostandardeja. Kirjasto on avoinna arkisin klo 8.30–16.00.

TSK on perustettu 1974, ja sen jäseninä on yrityksiä, liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä. TSK tekee tiivistä yhteistyötä sekä jäsenistönsä että muiden sanastotyöstä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

TSK:N YHTEYSTIEDOT:

osoite Albertinkatu 23 A 12
 00120 Helsinki
puhelin (09) 2709 1060
faksi (09) 608 859
sähköposti tsk@tsk.fi, terminfo@tsk.fi
Internet http://www.tsk.fi

Termipalvelu (maksullinen ei-jäsenille)

puhelin (09) 608 876
faksi (09) 608 859
sähköposti termipalvelu@tsk.fi